

Список используемых источников:

1. Баронин А. С. Психологический профиль убийц. Киев, 2001.
2. «Психологический портрет Чикатило»
https://www.factruz.rubad_force_5/psychological-of-co.htm
3. «Маньяк Андрей Чикатило» <https://www.mzk1.ru/2011/08/manyak-andrej-chikatilo>
4. «Психологический портрет серийного убийцы»
<https://works.doklad.ru/v/XwAqvTPQ/ahtml>
5. Чикатило, психопат. Лишенный совести» <https://matzpen.ru/articles/zabolevaniya-i-rasstroystva/chikatilo-psikhyy-sovesti/>

ӘОЖ 343-6

«ҚАЛЫҢДЫҚ ҰРЛАУ» САЛТ ПА ӘЛДЕ ҚЫЛМЫС ПА?

Ақылбай Ділназ Нұрболатқызы

agzamovaam@mail.ru

Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
заң факультетінің 2 - курс студенті, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – М. Б. Мұратханова

Адамды ұрлау-бұл адамды тұрақты тұратын жерінен алып кету және оны жақындары мен құқық қорғау органдары үшін белгісіз жерде мәжбүрлеп, тығып ұстауға бағытталған қоғамдық қауіпті қасақана әрекет.

Қалыңдықты ұрлау рәсімінің тарихы әлі нақты анықталған жоқ. Бұрын адамдар бейтаныс адамдармен еш араласпай, шағын қауымдастықтарда өмір сүрген, сондықтан қызды басқа қауымдастықтан алудың жалғыз жолы-ұрлау. Бұл әрекет қауымдастықтың генетикалық гендік қорын түрлендіруге мүмкіндік берді, бұл оның жақсаруына және нығаюына ықпал етті. Ұрлау қауіпті әрекет болды, өйткені ұрлау әрекеті іске аспай қалған жағдайда ұрлаушы өлтірілді.

Қазақстан аумағында қыздарды көбінесе елдің оңтүстігінде ұрлайды, өйткені дәл сол жерде азаматтар қазақ дәстүрлерін көбірек ұстанады. Біз ата-бабаларымыздың дәстүрлеріне қарсы емеспіз, бірақ Қазақстан Республикасы өзін зайырлы, демократиялық мемлекет ретінде танытатындықтан, бізде мұндай "мәселелер" болмауы керек. Әркімнің бостандыққа құқығы бар. Бұрын қыздарды ұрлау себебі күйеу жігіттің қалың төлеуге қаражаты не малы болмады.

Соңғы уақытта Оңтүстік Қазақстан облысында қыздарды ұрлау неке қиюдың кең тараған тәсілі болып отыр. Оның үстіне, жастар бұны қылмыс деп емес, керісінше бұл әрекет заңға қайшы емес әрі қылмыстық жауапкершілікке алып келмейді деп санайды! Ал ҚР ҚК-нің 125-бабы бойынша "адамды ұрлау" әрекеті үшін жеті жылға дейін бас бостандығын беруге болады.

Сонымен қатар, 1959 жылғы Қазақ КСР Қылмыстық Кодексінің 106 бабында әйел азаматты некеге тұруға мәжбүрлеу әрекеттеріне байланысты қылмыстық іс қозғалатын. 106 бап. Некеге тұруға мәжбүрлеу

Әйелді некеге тұруға немесе бірге тұруды жалғастыруға мәжбүрлеу, сол сияқты әйелдің өз қалауы бойынша некеге тұруына кедергі жасау - бір жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға немесе сол мерзімге түзеу жұмыстарына жазаланады.

Әйелді оның еркіне қарамастан ұрлау немесе неке жасына толмаған адамды нақты неке қатынастарына кіруге мәжбүрлеу – үш жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады [1].

Ресей Федерациясы осы мәселені 1960 жылғы Қылмыстық Кодексінің 11 тарауында ашып көрсеткен болатын.

233 бап. Әйелді некеге тұруға мәжбүрлеу немесе некеге кедергі жасау

Әйелді некеге тұруға немесе некеге тұруды жалғастыруға мәжбүрлеу не әйелге некеге тұруға кедергі жасау, сол сияқты оны некеге тұру үшін ұрлау-екі жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады [2].

Көптеген елдерде қалыңдықты ұрлау деп саналады жыныстық қылмыс және некенің жарамды түрі емес. Оның кейбір түрлерін континуумда құлдырау ретінде қарастыруға болады мәжбүрлі Неке және келісім бойынша неке. Бұл термин кейде шатастырады қашу, онда ерлі-зайыптылар бірге қашып, кейінірек ата-аналарының келісімін іздейді. Кейбір жағдайларда әйел ұрлаумен бірге жұмыс істейді немесе онымен келіседі, әдетте, өзін немесе ата-анасын ұстауға тырысады. Көптеген юрисдикцияларда оны зорлаушы заңдар деп атады. Мұндай тәжірибе заңға қайшы келсе де, кейбір салаларда сот ісін жүргізу әлсіз болып қалады [3].

"Сана сезім" әйелдер бастамаларының құқықтық орталығының жетекшісі Хадиша Әбішева көмекке жүгінген үш мыңнан астам әйелдің 40% - ға жуығы қазіргі күйеуі ұрлап кеткенін, басым көпшілігі отбасылық өмірінің басында зорлағанын хабарлаған. Ұрланған екі "қалыңдық" сотқа жүгінді, ал "күйеу жігіттің" біреуі сотталды.

2014 жылғы ҚР Қылмыстық Кодексі зорлауды ауыр қылмыс танып, арнайы баппен жаза қарастырды.

120-бап. Зорлау

1. Зорлау, яғни жәбірленушіге немесе басқа адамдарға күш қолданып немесе оны қолдану қатерін төндіріп не жәбірленушінің дәрменсіз күйін пайдаланып жыныстық қатынас жасау – бес жылдан сегіз жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады [4].

Менің пікірімше, заңшығарушы жай ғана зорлау әрекеттеріне қатысты жауаптылық көздеп қана қоймай, ол адам ұрлаумен қатар оның жыныстық еркіндігіне де қол сұғылатынына назар аударуы қажет. Бұл мәселе көп жариялана қоймайды, дегенмен де өкінішке орай, әдеттегі практикаға айналды деп айтуға болады. Адам ұрлаумен ұштасқан зорлау әрекеттерін ауырлатушы мән-жай ретінде саралағанымыз дұрыс болар, сонда ғана біз осындай қатыгез «салттың» алдын аламыз.

Сондай-ақ, бұл жерде біз көшеде "ұстап", көлікке "салып", мәжбүрлеп үйленіп алатын бейтаныс қыздардың ұрлануы туралы айтып отырмыз, бірақ бәрі тараптармен талқыланған және қылмыс құрамы жоқ жағдайлар туралы емес.

Қалыңдықты ұрлау дәстүрі ежелден бері көптеген елдерде болған және әлі күнге дейін Орталық Азия елдерінде (Қазақстан, Қырғызстан, Өзбекстан), Кавказда (Грузия, Ингушетия, Шешенстан) және Африка құрлығында (Эфиопия, Оңтүстік Африка, Руанда) таралған.

Ұрлаудың бұрынғы себептерінің бірі – күйеу жігіттің және/немесе қалыңдықтың ата-анасының некеге келіспеуі-бүгінгі күні қаржылық мәселелерден айырмашылығы өзектілігін жоғалтты: күйеулер қазір де осы мотивті басшылыққа алады.

Demography журналы көршілес Қырғызстанда жүргізілген зерттеу нәтижелерін жариялады. Ұрланған қалыңдықтардың аналарынан туылған балалардың салмағы махаббатпен үйленген әйелдердің балаларына қарағанда 80-190 граммға аз екендігі белгілі болды. "Бұл балалардың неге аз болғандығы белгісіз, бірақ бұл ананы мәжбүрлеуге және

некеге байланысты алған психологиялық жарақатына байланысты болуы мүмкін", - деді АҚШ-тағы Дьюк университетінің экономика профессоры және зерттеудің тең авторы Чарльз бекер [5].

Сондай-ақ, құжатта салмағы аз балалардың аналарының білімі мен жалақысы төмен екендігі айтылды.

Көптеген құқық қорғау органдарының қызметкерлері және басқа да мемлекеттік қызметкерлер мәжбүрлі неке киюды ауыр қылмыс ретінде емес, пайдалы дәстүр ретінде қарастырады. Алайда, осы тарауда көрсетілгендей, ұрлаудың өзі-бұл топтар жиі жасайтын физикалық зорлық-зомбылық әрекеті және көбінесе зорлау. Ұрлаушылар, оның ішінде күйеу жігіттің туыстары оның қашып кетуіне жол бермеу үшін әйелді оқшаулайды. Бұл, негізінен, ұрлаушының туыстары тарапынан, сонымен қатар әйелдің отбасы тарапынан — оны некеге тұруға және ұрлаушымен қалуға мәжбүр ету үшін шешілмейтін психологиялық қысым. Үкіметтің мәжбүрлі түрде некеге тұру мақсатында ұрлауды тоқтатуға тиісті түрде жауап бере алмауы оның адам құқықтары саласындағы әртүрлі халықаралық келісімдер бойынша міндеттемелерін бұзуды білдіреді.

Қалыңдықты ұрлау қылмысы үшін сот ісі өте сирек кездеседі және сарапшылар сотқа берілетін ұрлықтың бірде-бір оқиғасын атай алмады.

Мәжбүрлеп некеге тұру үшін бірнеше адам ұрлау құрбандары полицияға жүгінеді. Психологиялық қысым, әлеуметтік стигматизация қорқынышы және әйелдің ұрланғаннан кейін ер адамның үйінен қашып кетуіне кедергі келтіретін кек алу қорқынышы оны ұрлау қылмысы туралы билікке хабарлауға мәжбүр етеді.

А. Хайруллина мұның бәрі зорлық – зомбылыққа байланысты деп санайды-бұл надандықтың нәтижесі, егер адам оны бұзуға болмайтын шекаралар бар екенін білмесе. "Заңның шекаралары бар, егер сіз оларды кесіп өтсеңіз, сіз басқа адамның құқығын бұзасыз. Өкінішке орай, біздің тарихи тамырларымызға, мәдени дәстүрлерімізге, отбасымызға немесе әйелге деген қарым-қатынасымызға байланысты тағы бір нәрсе бар. Кейде олар ескірген, кейде ескірген. Сондықтан, менің ойымша, дәл осындай факторлар рөл атқарады", - деді ол. Сондай-ақ, А.Хайруллина БАҚ-та қалыңдық қашып кетпейтін және оны ұрлап, алып кетіп, физикалық күш қолданатын бейнелер көп екенін атап өтті. "Қызды ұрлап кетіп, оның үстіне күш пайдалана отырып, оның осы отбасында қалуға мәжбүрлейді. Бұған енді көз жұмуға болмайды. Мәселе мынада, біз бұл мәселені кәмелетке толмаған қыздарға мәжбүрлі неке тұрғысынан қарастырамыз. Бұл біздің халқымыз қандай да бір себептермен сіз айтқан осы керемет дәстүрмен байланыстыратын ең қорқынышты салдар. 13-15 жаста алып қашу қандай болуы мүмкін? Егер қыз келіссе, бірақ ол жағдайдың қауіптілігін түсіну үшін піспегені анық. Екінші жағынан, кейде ата-аналар қыздарына бұл өте жақсы, үйлену керек, бұл маңызды емес. Сол сияқты, олар мұны ұлдарға түсіндіреді. Мүмкін, бүгінгі күнге, 21 ғасырға қайта оралу керек шығар, және біз осы ескі дәстүрлерден өскенімізді түсінуіміз керек. Егер ол әйелдің, ер адамның және бүкіл отбасының әл-ауқаты мен әл-ауқатына әсер етпесе, бұл қалыпты жағдай. Егер бұл жағдайда кем дегенде бір адам зардап шегетін болса, онда бұл ұрлық, қылмыс және ешқандай дәстүр мен әдет - ғұрып емес, бұл адам құқығын бұзу", - деді ол.

Бірде-бір қыз жалынды күйеу жігіттің ұрлануынан сақтандырылмаған, бірақ көбінесе қалыңдықты ұрлаушылар мамандығы, білімі немесе өмірлік тәжірибесі жоқ өте жас қыздарды ұрлауға бейім.

"Құрбандар ауылдағы кәмелетке толмаған қыздар. Қаншалықты ащы болса да, күйеу жігіттер ұрланған қыздармен бір-екі айдан кейін оларды үйіне қайтаратын жағдайлар жиі кездеседі. Олар ұрлау мен зорлау фактісін дәлелдеу үшін бәрін жасайды", - дейді орталықтың заңгері Лилия Халиулина.

Ұрлау туралы істердің көпшілігі тараптардың татуласуымен аяқталады.

Ұрлау қажетсіз жүктілікке айналған қыздар үшін ең қиын.

Көптеген қыздар мен олардың туыстары маскара болғанды жөн көреді және қорғау үшін құқық қорғау органдарына бармайды. Сонымен қатар, тек "Сана сезім" орталығына ай сайын қалыңдық ұрлаушылардың кем дегенде үш құрбаны көмекке келеді және жыл сайын олардың саны өсуде [6].

Қолданылған әдебиеттер:

1. 1959 жылғы 22 шілдедегі Қазақ КСР Қылмыстық Кодексі.
2. "РСФСР Қылмыстық Кодексі " (30.07.1996 жылғы ред.). Он бірінші тарау.

ЖЕРГІЛІКТІ

3. ӘДЕТ-ҒҰРЫПТАРДЫҢ ҚАЛДЫҚТАРЫН ҚҰРАЙТЫН ҚЫЛМЫСТАР.
4. "One in five girls and women kidnapped for marriage in Kyrgyzstan:..." Рейтер. 1 августа 2017 г.. Получено 25 июля 2019.
5. Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодексі 2014 жылғы 3 шілдедегі №226-V ҚРЗ.
6. How marriages based on bride capture differ: Evidence from Kyrgyzstan
https://www.researchgate.net/publication/335329295_How_marriages_based_on_bride_capture_differ_Evidence_from_Kyrgyzstan
<https://azh.kz/ru/news/view/23774>

УДК 343

ЖЕКЕ ӨМІРГЕ ҚОЛ СҰҒЫЛМАУШЫЛЫҚТЫ БҰЗУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аманбек Рауан Бахытжанқызы

E-mail: rbakytzhanovna@mail.ru

Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
заң факультеті 2 – курс студенті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекші – М. Б. Мұратханова

Кез-келген жеке тұлғаның өзіндік құқықтары мен бостандықтары болады. Оны білу, әрі қолдану әрбір адам үшін өте маңызды. Жеке өмірге қолсұғылмаушылық терминімен ұласқан «privacy» терминінің маңызы адам үшін оның құқықтары мен бостандықтары саласындағы барлық негізгі халықаралық құжаттармен: адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясымен және азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактімен, сондай-ақ басқа да көптеген халықаралық келісімдермен кепілдендіріледі.

Жеке өмірге қол сұғу құқығы – бұл адамның негізгі құқығы, ол мынаны білдіреді: Жеке өмір – бұл мемлекет пен қоғамның бақылауынан тыс жеке адамның өмір сүру саласы. Жеке өмір құқығы өз қалауына сәйкес өмір сүру мүмкіндігін білдіреді, алайда олар белгілі бір қоғамда қабылданған қоғамдық мүдделерге, сондай-ақ, құқық пен мораль нормаларына нақты қайшы келмеуі керек және жеке өмірдің шекарасын белгілейді. Жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығы мемлекет тарапынан жеке өмірге еркін араласудың кез келген нысандарына тыйым салуды белгілейді және мемлекетті үшінші тұлғалар тарапынан осындай араласудан қорғауға кепілдік береді.

Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясының 12-бабында: «ешкімді өзінің жеке және отбасылық өміріне өз бетінше араласуға, оның үйінің қол сұғылмаушылығына, хат-хабарларының құпиясына немесе оның ар-намысы мен беделіне өз бетінше қол сұғуға